

***ORTS MARTIN, Tomàs (1908-?). D'anarquista i home
d'acció a empresari d'èxit i maçó***
Agustín Guillamón

Tomàs Orts Martin va néixer a Barcelona el 5 de desembre de 1908. Era catalanoparlant. Va treballar durant deu anys a la fàbrica de paraigües Jesús García, del carrer Villarroel 7, i després amb Bartolomé Espanyol del carrer Salvador, número 7. Estava sindicat a la CNT des de l'1 de febrer de 1930. Va exercir diversos càrrecs en la Federació Local de sindicats .

Durant les lluites de carrer de la insurrecció del 19 i 20 juliol 1936 va combatre al Paral·lel, Universitat, Drassanes i altres llocs, al costat de Manuel Hernández (president del sindicat de la fusta), Eugenio Vallejo (treballador metal·lúrgic que va protagonitzar la transformació de la indústria catalana en indústria de guerra) i Liberato Minué (cunyat de Manel Escorza, secretari dels Serveis d'Investigació i Informació de la CNT - FAI) .

El Comitè Revolucionari de Poble Sec li va encomanar el servei d'higiene i sanitat de la barriada, en el què va estar fins a l'agost, quan el sindicat de la Fusta el va enviar com a delegat d'aquest sindicat al Comitè Regional de la CNT (a la secció de comarques).

Formava part del Comitè de Defensa del Centre, al costat de Gallifa, Aranda, Ungria, Martínez, Ruiz, Trapote i d'altres. Havia participat en l'ocupació del Palau de Justícia pels cenetistes l'11 d'agost de 1936, que a les ordres de Samblancat va constituir el Comitè Revolucionari de Justícia de la CNT-FAI, amb el suport dels advocats cenetistes Vilarrodona, Medina, Merino i Fernández Ros, i els membres del Comitè Pro-presos Batlle i Devesa. També va intervenir en la recerca i expurgació dels sumaris de causes polítiques i socials que afectaven militants anarcosindicalistes. Carregava els camions amb els papers i lligalls que li indicaven Barriobero, Batlle, Devesa i Fernández Ros, per conduir-los fins a la paperera Godó, on es convertien en pasta de paper. Les fogueres enceses davant i dins del Palau de Justícia eren més testimonials i propagandístiques que efectives.

Des de meitat d'agost fins a finals de setembre de 1936, el Comitè de Defensa del Barri del Centre va formar la Patrulla de Control cenetista que va garantir l'existència, autoritat i operativitat de l'Oficina Jurídica, que no era altra cosa que el Comitè Revolucionari de Justícia, reconegut oficialment per decret del 17 d'agost, publicat al Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya del 20 d'agost de 1936. Barriobero va substituir molt aviat a Samblancat al capdavant de l'Oficina Jurídica.

En el pròleg del Decret l'Oficina Jurídica justificava la seva creació com a conseqüència de la victòria insurreccional del 19 de juliol, i per a "reparar les injustícies comeses i emparades per la Monarquia i les Dictadures que ha patit el nostre país. Per això, és necessari procedir a una revisió de totes les causes socials [...] i és convenient, a més, que les autoritats judicials facilitin aquesta obra de reparació".

Després del 19 de juliol la justícia burgesa estava paralyzada, enfront de les accions espontànies i expeditives de la justícia popular, que va alliberar als presos de la Model (exceptuant a gent com Ramon Sales, dirigent dels pistolers del Sindicat Lliure), que va ordenar la devolució dels objectes empenyorats (sobretot matalassos, estris de la llar i eines de treball), que va empresonar als nombrosos còmplices del cop feixista, que va confiscar nombroses armes, que va detenir saquejadors i va evitar pillatges oportunistes, que va assaltar les oficines de la companyia de tramvies, odiada per les seves pràctiques feixistes durant la vaga del transport urbà i perquè mai havia perdut cap demanda per accidents, revisant totes les demandes d'obriers accidentats, encara que ja estiguessin arxivades.

Es tractava d'institucionalitzar la justícia popular, evitant la seva col·lisió amb l'acusat caràcter classista de la justícia tradicional, accelerant més el temps de resolució. L'Oficina Jurídica va tractar especialment els casos d'usura, contractes de lloguer i demandes per accident contra la companyia de tramvies.

L'Oficina es va pronunciar sempre a favor dels treballadors demandants, imposant fortes multes als usurers i casolans declarats culpables. Aquestes multes es van transformar en donatius a diversos organismes cenetistes. Va practicar una justícia ràpida, eficaç i directa, en sessions obertes al públic, aplicant el principi, assenyalat en el pròleg del decret, de rectificar la norma jurídica **que no respongués al sentiment jurídic popular.**

La burgesia catalana es va sentir amenaçada, perquè la revisió de les causes socials, de vegades, revelava **les connexions de la patronal amb el Sindicat Lliure, o complicitats amb el fallit cop d'Estat feixista.**

Des d'octubre de 1936 fins a maig de 1937, Tomàs Orts Martin va ser membre de la Secció d'Investigació de les Patrulles de Control de la Junta de Seguretat de la Generalitat de Catalunya, segons consta en la llista de nòmnes del mes de desembre de 1936.

També estava al comandament d'un grup d'acció de Poble Sec, a disposició de Dionís Eroles, que practicava les detencions ordenades per la secretaria dels Serveis de

Jefatura, a qui es lliurava les confiscacions realitzades en els registres. Dionís Eroles tenia plena confiança en el grup d'acció liderat per Tomàs Orts, de manera que solia cridar-lo per resoldre els conflictes més delicats en els diferents pobles (Granollers, La Garriga, etcètera), ja que ho feien favorablement, sense disparar un sol tret.

Va ser processat per la seva actuació durant els Fets de Maig, probablement pels enfrontaments armats ocorreguts en els voltants de l'edifici dels Escolapis, quan es va derrotar i dispersar a les companyies de la Guàrdia Nacional Republicana (antiga guàrdia civil), que havien sortit de la caserna de *Casarramona* amb l'objectiu d'accedir al centre de la ciutat i ocupar les emissores de ràdio. La guàrdia civil va ser aixafada i fragmentada en diversos grups aïllats. Quan alguns dels components d'aquests grups, en la seva fugida cap al Paral·lel, es van refugiar al cinema Amèrica, van ser batuts per canons portats des de Sitges pel comitè de defensa d'aquella ciutat.

Després de les Jornades de maig de 1937, va treballar per al Comitè Regional del Sindicat de la Fusta, Construcció i Decoració, cobrant una setmanada de 105 pessetes.

Va tenir un **càrrec de responsabilitat en el Comitè dels Escolapis**, que gestionava l'edifici de la Ronda de Sant Pau, antiga escola i en 1936-1937 seu de nombrosos grups anarquistes, del sindicat de l'alimentació i del Comitè de Defensa del Barri del Centre. El càrrec que tenia l'exercia com a representant del Grup de Dionís Eroles als Escolapis

Aurelio Fernández i Dionís Eroles, alertats per Josep Batlle Salvat de l'imminent atemptat contra Josep Andreu Abelló, president de l'Audiència de Barcelona, per part d'un grup establert als Escolapis, van buscar immediatament a Tomàs Orts, perquè confiaven en la seva notable influència i coneixement dels diferents grups hi establerts, com a últim i únic recurs capaç de detenir al grup d'acció que havia planejat l'atemptat. Però a més de no trobar-lo a temps, l'atemptat s'havia planificat a esquena de Tomàs, que desconeixia totalment la trama.

A poques hores de l'atemptat (el dia 2 d'agost pel matí) es va convocar una reunió a la Casa CNT-FAI per parlar sobre les seves repercussions. Van assistir el Comitè Regional de la CNT, els Comitès Peninsular i Regional de la FAI i destacats militants: Valeri Mas, Manel Escorza, Joan García Oliver, Josep Juan Domènech, Francesc Isgleas, Germinal Esgleas, Aurelio Fernández, Dionís Eroles y Josep Batlle, que després de llargues i aferrissades discussions van decidir, per fi, a proposta de Dionís Eroles, que Josep Batlle assumiria totes les responsabilitats pel fallit intent d'atemptat contra Josep Andreu Abelló, quan havia estat precisament Batlle qui va intentar en l'últim moment dissuadir de la seva missió al grup d'acció, que esperava en dos cotxes aparcats al costat del Palau de Justícia.

El 21 d'agost de 1937, Tomàs Orts va ser detingut per la policia, que havia anat al seu domicili, situat al número 139 del carrer Sepúlveda, principal bis, primera, on vivia amb la seva mare i la seva germana. La detenció va ser molt complicada i rocambolesca, a causa de la resistència de Tomàs Orts, que temia ser portat a una txeca estalinista on seria torturat i potser desaparegués definitivament. Després d'un llarg forcejament amb el policia que volia detenir-lo, Tomàs i el policia van anar caminant, sota amenaça mútua de disparar-se. Tomàs no tenia cap pistola, però amb la mà a la butxaca simulava que en portava una. D'aquesta manera van arribar a la plaça Universitat, on l'agent va requerir l'ajuda d'una parella de policies. Tot i això, Tomàs Orts es va negar a pujar al cotxe policial, perquè pensava que allà el assassinarien, així que va ser conduït, a peu, a la *Jefatura* de Policia, on va ser posat a disposició de la Inspecció de Guàrdia. La detenció es justificava en la seva qualitat de testimoni, que no imputat, en el procés per l'atemptat contra Josep Andreu Abelló .

El 22 i 23 d'agost va prestar declaració davant del jutge. Gràcies a aquestes declaracions sabem que **el Comitè de Defensa del Barri del Centre estava constituït per uns set-cents homes, organitzats en 67 quadres de defensa**. La portera de la finca on vivia (Sepúlveda 139) va subratllar que Tomàs Orts i Lucio Ruano havien estat veïns i amics. Durant la seva breu estada a la presó Model, on va ser retingut alguns dies com a pres governatiu, va oferir una xerrada política als seus companys de presó. Va ser posat en llibertat el 28 d'agost de 1937.

El 20 de setembre de 1937, forces de l'ordre públic i del PSUC van assaltar l'edifici dels Escolapis, utilitzant metralladores, bombes, tancs i artilleria. La resistència cenetista només va cedir a demandes del Comitè Regional i amb la promesa que ningú seria imputat judicialment. Els més compromesos o desconfiats van fugir del local per evitar la seva detenció. Es va detenir a 25 cenetistes, que havien decidit lliurar-se a la policia, als que al desembre de 1937 se'ls demanava pena de mort .

El 10 de desembre de 1937 va cobrar 100 pessetes de nòmina, pagades per la Secretaria de la Federació Local de Grups Anarquistes de Barcelona .

L'1 d'abril de 1938, va ser nomenat Capità d'Infanteria, a proposta del Cap de la Divisió 26, sent destinat a la 121 Brigada Mixta, 483 Batalló, Companyia de Metralladores, estant en aquesta unitat fins a juliol de 1938, data en què va ser destinat al 482 Batalló de la 121 Brigada Mixta, segona companyia .

El 4 desembre 1938 va ingressar en el grup anarquista "Els Quatre ", constant en la fitxa d'adhesió la seva afiliació cenetista a la secció moblista del sindicat de la Fusta.

El 18 d'abril de 1939, el Prefecte de policia de París informava al ministre de l'Interior que un cert nombre d'anarquistes es reunien en diversos llocs de la capital francesa, canviant sempre el lloc de reunió de l'utilitzat precedentment, aconseguint detenir el 13 d'abril a set anarquistes "que afavorien l'evasió dels seus compatriotes dels camps de concentració". Aquests set anarquistes eren Tomàs Orts Martín, nascut a Barcelona el 5 de desembre de 1908, sense papers ni domicili fix, Carlos Infante Ungria, nascut a Santiago de Xile el 3 de març de 1914, de nacionalitat xilena, a qui se li havia rebutjat un permís de residència el 27 de març de 1939; Eduard Cerveró, nascut a Barcelona el 14 d'abril de 1893, sense papers (que havia militat en l'Agrupació d'Els Amics de Durruti); Ramon Liarte, nascut a Almodóvar el 29 d'agost de 1919, (antic secretari de les Joventuts Llibertàries), proveït d'un permís de pas provisional estès a Sète, José Mavilla Vila, nascut el 27 d'agost de 1907 a Osca, proveït d'un passió provisional estès a Sète, José Bienvenido, nascut el 23 de març de 1897 a Múrcia, proveït d'un permís de pas regular, lliurat a París, i Pedro Sánchez, nascut el 20 de juny de 1910 a Orà, de pares espanyols i de nacionalitat francesa. Orts, Infant i Cerveró van ser enviats al calabós per infracció del decret llei del 2 de maig de 1938. Liarte i Mavilla van ser enviats per tren a Sète. Bienvenido i Sánchez van ser alliberats després de verificar la seva identitat .

El 2 de maig de 1939, **la Prefectura de policia de París va pujar Tomàs Orts al tren que sortia de París a les 20,15 hores amb destinació a Perpinyà**, estenent-li un passió de 24 hores.

El seu nom apareix en les llistes de la **primera expedició d'exiliats espanyols a la República Dominicana**, que a bord del transatlàntic *Flandre* va arribar el 7 de novembre de 1939 a aquestes terres americanes. Era el passatger número 202, i sumava 30 anys d'edat .

La seva trajectòria posterior, com la de tants d'altres, es perd durant més de vint anys en el llarg exili que la dictadura franquista va imposar als vençuts.

Tomàs Orts Martín va fundar al setembre de 1961, a la ciutat de **Guatemala**, una empresa, anomenada *Acumuladors Iberia S. A.*, dedicada a la fosa de plom i la

comercialització de bateries i acumuladors. El 1964 Tomàs Orts va comprar les accions del seu soci mexicà, convertint-se en l'únic propietari de l'empresa, que en l'actualitat s'ha convertit en una gran multinacional de l'Amèrica Central. En els anys 1970, 1977 i 1978 va ser elegit **Venerable Mestre de la Lògia Maçònica Daniel Aguirre**, número 7, de Guatemala.

Agustín Guillamón

Bibliografia de Guillamón, Agustín:

- *Barricadas en Barcelona* (Espartaco, 2007), traduït al francès (Spartacus, 2009); [disponible en Alejandria Proletaria: <http://grupgerminal.org/?q=node/756> NdE]
- *Los Comités de Defensa de la CNT en Barcelona* (Aldarull, 2011, 4ª edició 2014); traduït al italià (Gatto Rosso, 2013), al anglès (AK Press/Kate Shapley Library, 2014), i al francès (Coquelicot, 2014);
- *El terror estalinista en Barcelona (1938)* (Aldarull/Descontrol, 2013);
- *Los Amigos de Durruti. Historia y antología de textos.* (Aldarull/Descontrol, 2013);
- *Espagne 1937: Josep Rebull, la voie révolutionnaire* (Spartacus, 2014);

La sèrie sobre la fam i la violència a la Barcelona revolucionària:

- *La revolución de los comités. Hambre y violencia en la Barcelona revolucionaria. De julio a diciembre de 1936* (Aldarull/El grillo libertario, 2012; 2ª edició, El Grillo libertario 2015);
- *La guerra del pan. Hambre y violencia en la Barcelona revolucionaria. De diciembre de 1936 a mayo de 1937* (Aldarull/Descontrol 2014).
- *La represión contra la CNT y los revolucionarios. Hambre y violencia en la Barcelona revolucionaria. De mayo a septiembre de 1937* (Descontrol, 2015).

Edició responsabilitat d'

Per a contactar amb nosaltres: germinal_1917@yahoo.es

Visita la nostra pàgina: <http://grupgerminal.org/?q=node/517>